

שיעור שני



חובות שהן זכויות



- לעסוק ב"זכויות האדם" באמצעות מקורות יהודיים;
- להכיר את צדה השני של הזכות - החובה



דפי המשחק "חובות שהן זכויות" מצולמים וגזורים (כרטיס לכל תלמיד);



45 דקות



חלק ראשון - משחק "חובות שהן זכויות"



הוראות המשחק

הכיתה תתחלק לשתי קבוצות. קבוצה א' תקבל כרטיסים ובהם "מצוות שבין אדם לחברו". קבוצה ב' תקבל כרטיסים ובהם "זכויות אדם".

במשחק שני שלבים:

שלב א' - מטרתו לחבר בין כרטיס מצווה לכרטיס זכות המשלים אותו.

המורים ישמיעו קול (באמצעות פעמון, או קריאה) וכל תלמיד יתבקש למצוא בן זוג מהקבוצה השנייה שיתאים לו מבחינת תוכני הכרטיסים. כל זוג יציג את הכרטיסים שבידיו ויסביר מדוע הם מתאימים.

אם התלמידים נהנים מהמשחק ומשתפים פעולה, אפשר לחזור על הפעולה כך שהחלפת הכרטיסים תיצור זוגות חדשים וחוזר חלילה. בכל פעם יציגו את הכרטיסים רק זוג אחד או שניים, כך שהמתח יישמר.

חזרה על המשחק תעזור להפנים את הקשר שבין "מצוות שבין אדם לחברו" לבין "זכויות אדם".

בתחילת המשחק רצוי להדגים בפני הכיתה זוג כרטיסים מותאם.

שלב ב' - כל זוג תלמידים (שמחזיק כרטיס "מצווה" וכרטיס "זכות" תואם) יתבקש לכתוב על אירוע שמדגים את המצווה ואת הזכות המתוארים בכרטיסים שבידיהם.

חלק שני - דיון מסכם

התלמידים יתכנסו במליאת הכיתה לדיווחים ולדיון מסכם.

נקודות לדיון:

- מצוות התורה מנוסחות כחובות וחוקי הדמוקרטיה מנוסחים כזכויות. לדעתכם, מהי סיבת ההבדל?
- מה חידש לכם המשחק?

- אילו מן הזכויות מוענקות גם לילדים ואילו לא? מה הסיבה לכך? האם יש צורך לשנות מצב זה? האם אפשר לשנותו?

לסיכום אפשר להיעזר בציטוט הבא:

"כאשר מחוקק מטיל חובה או איסור לעשות מעשה, משתמע מכללל שהוא גם מעניק זכות. מן האיסור 'לא תרצח', משתמע שיש לאדם אחר 'זכות' לחיות, וכדי שזכותו לחיות לא תיפגע אסור לי לרצוח אותו. כשנאמר 'לא תגנוב', משתמע (אם כי הדבר אינו כתוב בתורה) שיש לזולת 'זכות' קניין ברכוש. אם אני מצטווה להחזיר אבדה, ברור שהדבר שמצאתי אינו שלי, אלא של מי שאיבד אותו, ולאדם ההוא יש 'זכות' עליו". (מתוך דברי השופט בדימוס חיים כהן.)⁹

1 חובות שהן זכויות

הזכות לחיים

פגיעה בחיים או בגוף היא עברה על החוק, וכל בני האדם זכאים להגנה מפניה. חובת המדינה היא לשמור על ביטחון אזרחיה בעזרת הצבא, המשטרה ובתי המשפט.

"לא תרצח"

(שמות כ, יג)

אסור לאדם לפגוע בחייו של חברו.

הזכות לשלמות הגוף

אדם זכאי לחיות בגוף שלם ובריא, וללא חשש מאלימות בחברה ובמשפחה.

"המרים יד על חברו נקרא רשע"

(מדרש תנחומא, פרשת וארא, י"ז)

יש איסור לפגוע בגוף של אדם אחר.

הזכות לכבוד

אין לאפשר התנהגות אכזרית או משפילה הפוגעת בערך העצמי של האדם.

"והמלבין פני חברו ברבים... אין לו חלק לעולם הבא"

(אבות ג, יא)

אסור לאדם להתכבד בקלון חברו, לפגוע בו ולצחוק עליו בפומבי.

הזכות לפרטיות

אדם זכאי לשמור על פרטיות חייו האישיים, בלי לחשוש לחשיפה שאין הוא מעוניין בה.

"חרם דרבנו גרשום"

על פתיחת מכתבים

רבנו גרשום, בן המאה העשירית לספירה, תיקן תקנות לקהילה היהודית בגולה, ובהן האיסור לפתוח מכתב של זולתך (חדר"ג).

2 חובות שהן זכויות

שוויון בפני החוק

לכל בני האדם יש את אותן זכויות יסוד והזכות לשוויון בתוכן החוק ובדרכי אכיפתו. האיסורים והעונשים הקבועים בחוק חלים על כולם.

"מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם
כָּגֵר כְּאֶזְרָח יִהְיֶה כִּי אֲנִי
ה' אֶ-לֵהֵיכֶם"

(ויקרא כד, כב)

במערכת המשפט מוענק שוויון לגר ולאזרח.

הזכות לחירות אישית

אין נוטלים ואין מגבילים את חירותו של אדם במאסר, במעצר או בכל דרך אחרת.

"כִּי יִמָּצָא אִישׁ גֵּנֵב נֶפֶשׁ מֵאֶחָיו מִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהִתְעַמָּר בּוֹ וּמָכְרוּ וּמָת
הַגֵּנֵב הַהוּא וּבְעֵרַת הָרֶעַ מִקֶּרְבָּךְ"

(דברים כד, ז)

אסור לחטוף אנשים ולמוכרם לעבדות או לשעבוד מכל סוג אחר. העונש על מעשה זה הוא מיתה.

חופש הדעה והמחשבה

לכל אדם יש חופש לחשוב כל מחשבה ולהחזיק בכל דעה.

"אלו ואלו דברי א-להים חיים"

(תלמוד בבלי, עירובין יג, ע"ב)

מותר שיהיו פרשנויות שונות לדברי התורה.

הזכות לשם טוב

יש למנוע כל אמירה המשפילה אדם או הפוגעת במוניטין שלו, בעבודתו או במקצועו.

"לא תִּלְךְ רֵכִיל בְּעַמֶּיךָ"

(ויקרא יט, טז)

אסור לרכל על אדם אחר ולומר דברים שיפגעו בשמו הטוב ויזיקו לו.

3 חובות שהן זכויות

הזכות להליך הוגן

כל אדם זכאי להליך משפטי צודק והוגן, מרגע היותו חשוד בעברה כלשהי ועד לסיום ההליך המשפטי.

"לא תִּטֶּה מִשְׁפָּט"

(דברים טז, יט)

אסור לשופט לערב שום שיקול זר בעת מתן פסק דין.

הזכות לקניין

זוהי הזכות לקניין חומרי (כגון בית, אדמה, תכשיטים) או לקניין רוחני (למשל יצירה מוזיקלית, עבודת מחקר, יצירה ספרותית). אין להשתמש ברכושו של הזולת בלי לקבל את אישורו, וכל הגורם נזק לרכוש הזולת חייב לפצותו.

"לא תִּגְנֹב"

(שמות כ, יב)

הזכות לבחור

הזכות לבחור את חברי הכנסת.

"עשה לך רב"

(אבות א, ו)

אדם בוחר בעצמו את המנהיג הרוחני שלו ואת הרב שעל פי פסיקתו ינהג.

חופש התנועה

זכותו של כל אדם לנוע ממקום למקום בחופשיות, מבלי חשש שיקרה לו כל רע.

וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאֶרֶץ לְכָל יֹשְׁבֵיהָ

(ויקרא כה, ז)

מהי לשון דרור? שגר היכן שרוצה ומוביל סחורה בכל המדינה.

(ע"פ תלמוד בבלי, ראש השנה ט, ב)